

Christina Lamb

naše těla, jejich bojiště

Příběhy žen z války

HOST

Our Bodies, Their Battlefields

Copyright © Christina Lamb, 2020

Cover photo © Lenka Klicperová, 2024

Maps by Martin Brown

Translation © Adéla Bartlová, 2024

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2024

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2028-2 (PDF)

ISBN 978-80-275-2029-9 (ePUB)

ISBN 978-80-275-2030-5 (MobiPocket)

**Přišly jsme o to
nejcennější, co jsme
měly, a mnohokrát
jsme v duši zemřely, ale
naše jména na žádném
válečném památníku
nenajdete.**

Ájša, která
přežila znásilnění
v bangladéšské válce
v roce 1971

Prolog

Berest'anka, střední Ukrajina

Ti ruští vojáci byli mladí — stejně staří jako její synové. Na bradě měli sotva pár vousů, ale ze slov jejich velitele mrazilo.

„Mí muži si dali vodku,“ řekl, „a teď by chtěli trochu zábavy...“

Vika se roztrásla. V noci se jí ve snu zjevila její zesnulá matka. Více teď došlo, proč jim dříve toho dne vojáci přišli zabavit mobilní telefony a přikázali jí, aby na plot uvázala kus bílé látky jako označení.

Ten, kterému říkali Oleg, už ji začal hladit na bocích. Cítila z jeho dechu alkohol. „Ruce pryč,“ okřikla ho.

„Bud' zticha!“ vyštěkl voják a vytáhl ji na ulici. Tykal jí, přestože jí bylo čtyřicet dva let, dvakrát tolik co jemu.

Potom se z domu ozval výstřel. „Zabijete nás?“ zeptala se Vika.

„Nemohla jsem uvěřit tomu, co se děje,“ svěřila se mi šest týdnů poté. Potahovala z cigarety, ruce se jí chvěly, šedivějící blondáté vlasy měla stažené do culíku a světle modré oči plné bolesti.

Byl začátek května 2022, něco málo přes měsíc od doby, kdy Rusové opustili její vesničku pětáctýřicet kilometrů severozápadně od Kyjeva.

Seděly jsme na zahradě plné šrotu, který její manžel Vitalij nasbíral k prodeji — od chvíle, kdy Vika opustila svou

mizerně placenou práci v továrně na brikety, kam chodila na dvanáctihodinové směny, to byl jejich jediný zdroj obživy. O nohy se jí s mňoukáním otřela malá a chundelatá zrzavá kočka. V hnízdě na elektrickém sloupu stál čáp jako nehybný strážce.

Vika a Vitalij žili v Džerelné ulici třináct let. Kolem se rozkládala pole a nic moc se tu nedělo. Roční období přicházela a odcházela — zasadily se brambory a zasela kukuřice, pak se sklídily, na zimu se zavařila zelenina, zemi zakryla tlustá sněhová pokrývka, která potom zase roztála, a vlaštovky začaly vítat jaro.

Dne 24. února 2022 je tu však v časných ranních hodinách, stejně jako na jiných místech země, probudily exploze a rakety. „Kleपाल jsem se v posteli,“ vzpomínala Vika.

Otřásl to celým světem. Přestože prezident Vladimir Putin shromáždil na hranicích přes sto padesát tisíc vojáků a Spojené státy varovaly, že jde o „největší mobilizaci od druhé světové války“, skoro nikdo si nedokázal představit, že by ruský prezident skutečně zaútočil.

Druhý den ráno už vesničané na polích zahlédli ruská vojenská vozidla a dalšího dne, když šla Vika do obchodu zaplatit peníze od synů z Německa dluh za cigarety, spatřila v lese tanky a v dálce kouř z velkého ohně. „Pak už jsme raději zůstávali doma,“ řekla mi. „Měli jsme velký strach.“

Na začátku března přišli ruští vojáci do jejich ulice. Nastěhovali se do nejhezčího domu, který tam našli, žluté stavby se solárními panely, jež patřila lidem z Kyjeva.

Ráno 9. března začali vojáci chodit dům od domu a vyžadovali mobily.

„Mám jen starý mobil s hudbou,“ bránila se Vika.

„Já o žádnou hudbu nestojím,“ smál se jeden z vojáků. Rozhlížel se po třípokojovém domku, kde byly v každém koutě naskládané brambory a venku stál suchý záchod. „Proč se nepřestěhujete dál?“ zeptal se pohrdavě. „Je tam prázdný dům, který je mnohem modernější.“

V noci si pro Viku přišli. Byli tři — velitel, jednadvacetiletý Oleg a Dáňa, jemuž bylo teprve devatenáct — staří jako její dva synové, kteří pracovali v pivovaru v Německu.

Oleg ji odtáhl k domu souseda Ihora, před nímž byl také uvázaný bílý hadr, a poručil jí zaklepat, protože chtěli i Ihorovu ženu. Když Ihor otevřel, zazvonil mu mobil.

„Mobily jste jim měli sebrat!“ řval velitel na Olega.

Oleg na Ihora vystřelil, ale kulka nějak záhadně škrábla velitele do nohy. „Ty idiote!“ křičel a držel se za nohu.

Dáňa začal mávat automatickou puškou, potom vytáhl Ihora na ulici, přitiskl mu zbraň k hlavě a zbil ho.

„Musíme jít, někam nás berou,“ řekla Vika Ihorově ženě Aně.

Velitel ji přešel pohledem. „Ne, ta tu může zůstat, je tlustá,“ pronesl.

Dáňa opustil sténajícího Ihora a zatáhl Viku za kapuci její mikiny.

„Ublížeš mi,“ bránila se.

„Už na mě sahal, snažil se mě políbit a mě to znechucovalo,“ vyprávěla mi.

Pak ji odvedli o pár domů dál k číslu 25, kde bydlela vdova Valentina s dcerou Natašou, 41 let, zetěm Sašou, 43 let, a jejich patnáctiletým synem.

Saša otevřel dveře. „Vezměte si místo jí mě,“ naléhal. Oleg vytáhl zbraň. „Jsem Rus, přece mě nezastřelíte,“ prosil Saša. Otočil se a chtěl zavřít dveře, ale v tu chvíli ho střelili do zátylku a on padl k zemi.

Vika zděšeně sledovala, jak vojáci tělo odkopli a Nataša vyběhla ven. „Kde je Saša?“ křičela. „Kde je můj Saša?“

Oleg ji vytáhl ven a pak vlekli obě ženy po silnici o několik dalších domů dál k Holubenským, tedy k tomu patrovému žlutému domu, kde si vojáci udělali základnu.

„Tak koho dneska ošukáme?“ smál se Dáňa. „Jedné je čtyřicet jedna a druhé dva a čtyřicet!“

„Mohla bych být tvoje matka,“ řekla mu Vika. „Copak nemáš přítelkyni?“

„Mám, je jí sedmnáct a zatím jsem ji jen políbil na tvář,“ odpověděl. „Ale tebe si tu nechám, dokud s tebou nebudu hotový.“

Stáhl jí legíny a kalhotky a znásilnil ji v obývacím pokoji. Oleg a ostatní zatím nahoře znásilňovali Natašu.

„Chtěl po mně spoustu blbostí,“ vzpomínala Vika a vrtěla hlavou. „V jednu chvíli šel pro Olega, tak jsem se rychle oblékla, vyběhla jsem ven a utíkala domů.“

To už byla půlnoc a nastala tma. Manžela Vika nenašla, běžela tedy o pár domů dál k Viktoru Danilovičovi, laskavému učiteli hudby v důchodu, kterému bylo sedmdesát jedna let, a zabušila mu na okno.

„Strejdo Viktore!“ volala. „Zastřelili Sašu a znásilnili mě a Natašu. Kde je můj Vitalij?“

Viktor ji rychle poslal schovat se do dceřina pokoje, který byl prázdný, protože dcera odešla do jiné vesnice k přátelům, kteří měli bunkr.

Ale Vika se bála o manžela, a utíkala tedy zpátky do svého domu. „Popadla jsem svůj batoh s dokumenty a vtom jsem ho zaslechla, jak šeptá: ‚Viko.‘ Byl na půdě, kde skladujeme brambory. Vylezla jsem po zasněženém žebříku. Zůstali jsme tam do rána, i když jsme nespali, a pak jsme šli k Viktorovi.“

Viktor je odvedl do dceřina pokoje. „Byl na ně hrozný pohled, celí se třásli,“ řekl.

Manželé zůstali schovaní v domě měsíc, dokud Rusové neodešli.

„Bylo to samozřejmě riskantní,“ pokrčil Viktor rameny. „Kdyby to Rusové zjistili, kdo ví, jestli by mě nezabili. Ale jsem starý, už se ničeho moc nebojím a měl jsem na ty Rusy vztek za to, co udělali.“

Do očí mu vyhrkly slzy. „Pořád jsem myslel na svou dceru, která byla u přátel v jiné vesnici, a říkal jsem si, díky Bohu, že tu nebyla. Modlil jsem se, aby tam u nich Rusové neudělali to samé.“

Vika se návratu vojáků tak bála, že kdykoli zaštěkal pes nebo projelo auto, utíkala se schovat do kurníku.

Ven se odvážili jen v noci 20. března, kdy došlo k intenzivnímu ostřelování mezi ruským dělostřelectvem v nedalekém lese a ukrajinskými jednotkami v jiné vesnici. Jedna z explozí, která zničila jeden dům, zatřásla porcelánem v celé ulici a oni utíkali do domu Viktorovy sousedky Katěрины Iliněny, které bylo sedmdesát pět let a jež měla sklep.

„Všichni jsme klečeli před jejími ikonami a modlili se,“ vzpomínala Vika.

Katěrina žila sama se třemi kočkami, dvěma psy a pětadvaceti slepicemi, protože její dcera a vnučka hned na začátku války uprchly do Německa a zeť Tolja byl nezvěstný. Odjel na kole do nedalekého města Borodanky, aby zkontroloval byt, a už se nevrátil.

Jakmile boj utichl, běželi Vika s manželem zpátky domů. Rusové Katěrinu často navštěvovali a chtěli, aby jim dělala lívance. „Seděli tu na gauči a říkali, babičko, uvařte nám čaj,“ vzpomínala. „Co jsem měla dělat? Mezi nohama drželi zbraně.“

Na konci března Rusové konečně odešli. Zjevně vzdali své pokusy o dobytí hlavního města a zaměřili se na útoky na jih a na východě.

Vika a Vitalij se ještě týden skrývali.

„Nenávidím je a přeju smrt jim všem i Putinovi,“ přiznala Vika. Byla přesvědčená, že se vojáci vrátí ve druhé vlně a opět se pokusí dobýt Kyjev.

Vira Holubenko, které Rusové obsadili dům, ho po návratu našla poničený. Rozbili dveře a okna, všechno obrátili vzhůru nohama a oblečení vyházeli na dvůr. „Celý život jsme šetřili, abychom si mohli pořídit pěkný dům,“ řekla Vira. „A tohle s ním udělají. Nevím, co tu hledali — jestli peníze, nebo zlato. Jsme prostí venkované, nemáme nic zvláštního.“ Vzali jí i všechny brambory a nakládanou zeleninu ze sklepa.

Když jsem za měsíc přijela na další návštěvu, působila ulice tak mírumilovně, že bylo těžké představit si, jaké se tu

odehrály hrůzy. Katěrina a Viktor seděli na lavičce před jejím domem, jarní sluníčko svítilo, kvetly červené tulipány, kočky se k nim lísalý, procházely se tu slepice a ti dva si přátelsky povídali jako obvykle. Kolem se třepotala babočka admirál, z výšky to pozoroval čáp a o jedinou zvukovou kulisu se starali ptáci.

Na dům poblíž vjezdu do vesnice ale někdo namaloval bílé V, které se stalo symbolem ruské invaze, a na zdech kolem silnice byly napsané tklivé prosby o milost: „Tady žijí lidé.“ „Děti.“ „Staří.“

Rusové odsud sice odešli, ale poznamenali život všech, kteří tu žili. Při odchodu vojáci kradli motorky, mikrovlnné trouby, jízdní kola a nářadí, třeba vrtačky. Koho nechali na pokoji, ten byl podezřelý z kolaborace.

Katěrině za několik dní zavolali, že tělo jejího zetě objevili v márnici v Buči, kde se našlo tolik mrtvých, že jich spoustu museli přesunout do chladírenského vozu.

Viktor mi ukázal jeden ze šrapnelů, které stále nacházel na zahradě, a vzal mě za Valentinou, která žila o pár domů dál. Valentina míchala v kuchyni bramboračku, na hlavě měla růžovou čepici a na nohou stejně barevné pantofle. „Vařím jen pro jednoho,“ povídala. „Jsem už sama.“ Dcera a vnuk odešli ze země spolu s miliony dalších Ukrajinců.

„Když tu byli Rusové, nežili jsme normální život,“ pronesla. „Připadali jsme si jako roboti.“

Ukázala mi krvavou skvrnu u vchodu. „Tady zabili Sašu, ozval se takový suchý zvuk, takové cvaknutí. Potom ho od-táhli sem.“ Ukázala mi místo na dvoře.

„Když odvěkli Natašu, připadalo mi, že slyším nějaký zvuk, a šla jsem se podívat na Sašu, jestli není ještě živý a nemohla bych ho nějak ošetřit, ale když jsem vzala jeho hlavu do rukou, vytekl mu celý mozek.“

Trvalo prý asi devadesát minut, než se dcera vrátila. „Mlčela jako kámen a já jsem nevěděla, co se stalo. Musela jsem jít za Viktorjou [Vikou], aby mi to pověděla.

Později dcera dostala hysterický záchvat, pořád se jí to vracelo a říkala, že má zničený život a že ji měli zabít místo něho.“

Po odchodu Rusů přemístily Sašovo tělo z provizorního hrobu pod břízkou na zahradě na hřbitov. Rodina potom zařídila Nataše a jejímu synovi cestu do Rakouska.

Valentina osaměla se slepicemi, kozami a kočkami. „Rusové mi zastřelili i psa,“ pokrčila rameny.

Vika zůstala, protože nechtěla opustit manžela, který byl v odvodovém věku a nemohl ze země odejít. Každý den chodila kolem toho žlutého domu a snažila se nemyslet na to, co se tam stalo.

Když mi Vika a ostatní vesničanky vyprávěly svůj příběh, zhrozila jsem se, ale nepřekvapilo mě to. Několik týdnů po začátku invaze mě kontaktovala aktivistka ze Lvova a sdělila mi, že ruští vojáci znásilňují Ukrajinky a nahrávají to na pornostránky. Nejdřív jsem k tomu byla skeptická, ale takových zpráv chodilo stále víc.

„A je to tu zase,“ vzdychla Amal Clooney, právnička v oboru lidských práv, když jsem jí telefonovala z parkoviště u bučské márnice. Lilo jako z konve a v malém bílém stanu se tísnili příbuzní, kteří čekali na zprávy o svých blízkých.

Ve válkách se samozřejmě znásilňovalo odjakživa; těžko byste našli konflikt, v němž se to nedělo. Jak ale ukazuje tato kniha, zdá se, že problém dosáhl epidemických rozměrů — v posledních osmi letech jsem viděla víc sexuálního násilí spáchaného na ženách vojáky a dalšími ozbrojenci než za svou předchozí pětatřicetiletou kariéru. Etnické a sektářské skupiny používají znásilnění jako zbraň, nejen aby ponížily a terorizovaly určité komunity, ale aby vyhladily etnické a náboženské skupiny, jež považují za své nepřátele.

Rusové měli vzor. Když jsem slyšela zprávy z Ukrajiny, nemohla jsem nemyslet na znásilňování německých žen sovětskými jednotkami během bitvy o Berlín na konci druhé světové války.

„To, co vidíme na Ukrajině, je hrozivá ozvěna masového znásilňování páchaného Rudou armádou v roce 1945,“ říká Antony Beevor, britský vojenský historik. Jeho uznávaná kniha o pádu Berlína uvádí, že zde znásilnění zažilo na dva miliony žen — nejen Němek, ale i Polek, Maďarek, Srbek, a dokonce vlastních žen Sovětů.

Beevorem toto bestiální chování tak otřásl, že později se svou výzkumnicí Ljubou zjistili, že oba trpí posttraumatickou stresovou poruchou.

„Ať už lhostejná krutost ruských vojáků, s níž znásilňují a rabují, sahá až k mongolským invazím ve třináctém století, jedno je jasné,“ řekl mi. „Je to úmyslně používaná zbraň, ne nutně na příkaz nadřízených důstojníků, ale zcela jistě se toleruje jako přípustná nedisciplinovanost a uvolnění nenávislných pocitů a frustrací.“

Vičin příběh nebyl zdaleka jediný. Zprávy o stejných hrůzách přicházely ze všech koutů země — bylo jich tolik, že speciální telefonní linka Ljudmily Denisovové, ombudsmanky pro lidská práva, přijala během prvních šesti týdnů 1500 hovorů a musela fungovat dvacet čtyři hodin denně. Počet psychologů, kteří se věnovali volajícím, se musel zvednout na dvojnásobek.

Jednou z psychologek byla Ljudmilina vlastní dcera, a když mi Ljudmila ve své kanceláři v Kyjevě vyprávěla ty příběhy, které ji v noci budily, vypadala zděšeně. Jeden z nich byl o matce patnáctileté a sedmnáctileté dcery z Irpině. „Tři dny znásilňovali matku a potom patnáctiletou dceru, ale té starší dceři pověděli, že se jí nedotknou, protože je ošklivá. Matka a mladší dcera nakonec svým zraněním podlehly a sedmnáctiletá byla tři dny zamčená ve sklepe s jejich těly. Když Rusové odešli, utíkala k babičce a ta nám zavolala.“

Násilí se netýkalo jen žen. „Jeden z nejhorších příběhů, které jsem slyšela, byl o jedenáctiletém chlapci, kterého Ru-

sové deset hodin znásilňovali před jeho matkou, přivázanou k židli. Chlapec pak měsíc nemluvil.“

Znásilnění bylo často hromadné a spousta teprve náctiletých dívek otěhotněla. Patřila k nim i čtrnáctiletá dívka, kterou před zraky její matky znásilnili tři Rusové. Lékař nedoporučil potrat, protože by to prý mohlo ovlivnit dívčinu budoucí plodnost.

„Nepochybuji, že znásilnění používají jako zbraň,“ prohlásila Ljudmila. „Šlo většinou o mladé vojáky ve věku 20—25 let, dělali to veřejně před ostatními členy rodiny a křičeli: ‚To samé uděláme všem nacistickým děvkám na Ukrajině.‘“

Ljudmilin názor sdílí i Larysa Denysenko, právnička z Kyjeva, která se specializuje na případy sexuálního násilí a která natočila spoustu výpovědí přeživších, jež za ní přišly.

Dvakrát jsme se sešly u oběda v italské restauraci nedaleko Dněpru, pokaždé však odmítla jídlo a pila jen kávu. Pověděla mi, že jde o tak strašlivé případy, že ji to vedlo k rozhodnutí jednat: „Jinak už žádná žena nebude systému důvěřovat a bude mlčet.“

Mezi oběťmi byla také dvaatřicetiletá učitelka ukrajinštiny a ukrajinské literatury, kterou věznil důstojník v Chersonu, prvním městě okupovaném Rusy, a zneužíval ji jako sexuální otrokyni.

Tři dny po okupaci přišli Rusové k ní domů, sdělili jí, že ji mají na seznamu a hledají „nacistickou literaturu“. Odvedli ji k výslechu, zadržovali ji dvacet čtyři hodin, ptali se, jestli je někdo z její rodiny nacist, a nutili ji k přiznání, že učí děti škodlivé věci. Bylo to prý tak absurdní, že žena netušila, co na to má odpovědět. „Jsem jen učitelka,“ bránila se.

„My o tobě víme všechno,“ řekli jí. „Bude lepší, když se přiznáš, jinak tu zůstaneme dlouho.“

Nakonec ji propustili a ona se vrátila domů k nemocné matce, tetě a šestnáctiletému bratranci. Večer přišli tři vojáci a začali ničit všechny její učebnice a ukrajinskou klasiku. „Tohle je zakázaná literatura,“ tvrdili. „Je extremistická

a v Ruské federaci, pod kterou teď patříte, je zakázaná. Vaše rodina je hnízdo, ze kterého se šíří nacionalistická propaganda," dodali. Dva vojáci nahnali její matku, tetu a bratrance zbraněmi do vedlejšího pokoje a ona zůstala s kapitánem.

„Líbíš se mi, tak ti dám na vybranou,“ vykládal. „Jestli chceš jít do vězení s celou svou rodinou, můžeš zůstat u mě.“

Ženě došlo, co má voják na mysli, a zděšeně se na něj podívala. „Ne, to se nestane,“ odpověděla.

„No, ona to vlastně nebyla otázka,“ usmál se. Potom ji opakovaně znásilnil, zatímco rodina čekala vedle v pokoji.

„Nechápu, co máš za problém,“ řekl jí potom. „Nejsem přece ošklivý. Mohla sis to udělat jednodušší.“

Vojáci sebrali zbývající knihy a odešli, ale dům dali hlídat.

Rodina v noci nespala a snažila se vymyslet, co teď. Když se kapitán a dva jeho muži vrátili, rodina jim neotevřela. Vojáci dveře vyrazili.

„Ty prostě nechápeš, na čem jsme se domluvili,“ vykřikl kapitán. „Budeš moje, kdykoli si řeknu, a tvoje rodina bude mít klid. Jinak si odvedu kluka,“ ukázal na nezletilého bratrance.

Potom ji odtáhl do stejné místnosti jako dříve a zase ji znásilnil.

„Já vím, o co ti jde,“ smál se potom. „Děláš drahoty, asi to tak máš ráda. Budeme v tom pokračovat a tvoje rodina bude mít jídlo, léky a ochranu — jsou tu další jednotky, třeba kadrovci [nechvalně proslulá čečenská skupina], ale já můžu zajistit, aby vám dali pokoj.“

„Uvidíme se zítra,“ prohodil při odchodu.

Znásilňoval ji asi deset dní, ale pak už to učitelka nedokázala snášet. Rodina se rozhodla, že se pokusí o útek, a když se doslechla, že se jedni přátelé chystají odjet, domluvili se, že učitelku schovají v kufříku.

Cesta přes kontrolní stanoviště a ostřelovaná území byla hrozná, a když učitelka dorazila do bezpečí na západě Ukrajiny, ze všeho nejdřív chtěla zjistit, co je s její rodinou.

Lidem na okupovaných územích zabavovali mobily a signál byl zablokovaný, nemohla je tedy nijak kontaktovat.

„Odjížděla ve stavu přímo zvířecí paniky a je přesvědčená, že je zavraždili, aby se pomstili,“ prohlásila Denysenko.

Podobná svědectví přesvědčila i ji, že Rusové používají znásilnění jako zbraň. „Po celé zemi se opakují stejné činy, takže nemůže jít o náhodu, ale o součást úmyslné strategie. Často jde o hromadné znásilnění, obvykle v domově oběti a před zraky její rodiny, včetně dětí.“

Co je podle ní cílem? „Zastrašit a šířit hrůzu, aby mohli mít okupované území lépe pod kontrolou, ale také poškodit plodnost mladých žen, které se v budoucnu budou vyhýbat sexuálnímu kontaktu, a tak se sníží počet ukrajinských dětí.“

Podotkla, že vojáci z ruské jednotky, která napadla Buči, Irpiň a Borodjanku a spáchala některá z nejhorších zvěrstev, mimo jiné znásilnění Viky a Nataši, dostali po návratu domů od Putina medaili.

Odposlouchávání ukrajinských telefonů ukazuje, že je k tomu pobízely i jejich manželky — jedna svému muži do slova řekla: „Jeď tam a znásilňuj Ukrajinky, jen mi pak nic neříkej.“ A dodala: „Použij ochranu.“

Larysa Denysenko se domnívá, že by vysoká incidence znásilnění mezi ruskými jednotkami mohla souviset s neméně vysokým výskytem domácího násilí v Rusku. „V Rusku není domácí násilí kriminalizováno, takže je součástí společenských norem,“ vysvětlila mi. „Dokonce tam mají přísloví: ‚Bij ty, kteří jsou ti nejbližší, aby se tě báli cizí.‘ Děti si pak myslí, že je to normální, a v armádě je to ještě horší.“

Larysa poukazuje na to, že znásilnění bylo běžné i v předchozích konfliktech, například v Čečensku, ale žádný Rus za to nebyl potrestaný. Stejně to vypadalo ve válce ve východoukrajinském Donbasu, která začala už roku 2014.

Jak ukazuje má kniha — a byl to ostatně důvod, proč jsem se tímto tématem začala zabývat —, válečné znásilňování je nejzanedbávanější válečný zločin, u něhož je trest nikoli

pravidlem, ale výjimkou. Jezídky, jejichž utrpení v rukou bojovníků Islámského státu v roce 2014 mě přivedlo na tuto cestu, se za těch osm let dočkaly potrestání jediného pachatele, a to ještě u soudu v Německu.

Děni na Ukrajině má jednu pozitivní stránku: o znásilnění se mluví a zdá se, že je zde skutečné odhodlání něco s tím dělat.

Volodymyr Zelenskyj, ukrajinský komediální herec, který se stal prezidentem a svými vůdcovskými schopnostmi si získal celý svět, hovořil o znásilňování stejně jako o mučení a zabíjení. Odlišuje se tak od ostatních lídrů, kteří znásilnění berou jako postranní záležitost. Když Zelenskyj, otec dospívající dcery, v dubnu oblast navštívil, bojoval se slzami. Později řekl: „Máme záznamy o stovkách případů znásilnění, a to i mladých dívek a malých dětí. Dokonce i jednoho kojence!“

Případy vyvolaly mezinárodní rozhořčení. Karim Khan, hlavní prokurátor Mezinárodního trestního soudu (ICC), a Pramila Patten, zvláštní zástupkyně OSN pro sexuální násilí ve válkách, cestovali sem a tam. Stejně tak Esther Dingemans, vedoucí Globální nadace pro přeživší, založené doktorem Denisem Mukwegem, držitelem Nobelovy ceny za mír a konžským lékařem, který ošetřil víc obětí znásilnění než kdokoli jiný na světě.

Spousta zemí nabízela pomoc se sběrem důkazů a dokumentací. To je ale v těchto případech náročné. Vika uložila legíny, které jí servali, do plastového sáčku, protože doufá, že by na nich mohly být stopy DNA útočníka. Na lékařskou prohlídku ale mohla až za měsíc, když Rusové oblast opustili, a modřiny do té doby vybledly.

Přestože spousta žen a dívek zavolala na zvláštní linku, stále přetrvává kulturní problém s hlášením znásilnění. Vika mluvila s generálním prokurátorem a byla rozhodnutá dobrat se spravedlnosti, proto také o svém zážitku vyprávěla. „Měli by je zabít nebo postavit před tribunál,“ prohlásila. „Ale pochybuju o tom...“

Měsíc po našem setkání ale ukrajinská vláda bezprecedentně zahájila stíhání válečných zločinů, přestože se stále ještě bojovalo. V červnu žalobci otevřeli první případ znásilnění jako válečného zločinu. Ženu z Bohdanivky, vesnice na východě Ukrajiny, znásilnili dva ruští vojáci, kteří jí zastřelili psa, vloupali se do jejího domu a zabili jejího manžela. Opakovaně ji znásilňovali, zatímco její čtyřletý syn vzlykal v kotelně. Stalo se to den po útoku na Viku a Natašu.

Jednoho pachatele se oběti a vyšetřovatelům podařilo přes sociální sítě identifikovat jako dvaatřicetiletého Michaila Romanova.

Romanova poté obžalovali při neveřejném líčení v Kyjevě. Soudili ho sice v jeho nepřítomnosti, ale stíhání i tak bylo důležitým signálem. Možná, snad, to tentokrát opravdu bude jiné.

Červenec 2022

Úvod

Dívka, kterou jsem kdysi byla

Dali jména do misky a začali je tahat. Deset jmen, deset dívek. Všechny dívky se trásly jako kořata pod kapajícím kohoutkem. Žádná šťastná výhra je v téhle loterii nečekala. Muži, kteří tahali papírky, byli bojovníci Islámského státu a dívky se měly stát jejich sexuálními otrokyněmi.

Najíma upírala pohled na své ruce a v uších jí tepalo. Děvče vedle ní bylo mladší než ona, tak čtrnáctileté, a kňouralo strachy, ale když ho Najíma chtěla vzít za ruku, jeden z mužů je práskl opaskem a rozdělil je.

Byl mohutnější a starší než ostatní, Najíma ho odhadovala asi na šedesát let. Břicho mu přetévalo přes kalhoty a vypadal jako surovec. Tou dobou už byla Najíma devět měsíců v zajetí IS. Věděla, že ani jeden z mužů není laskavý, ale modlila se, aby si její jméno nevytáhl zrovna tenhle.

„Najíma.“ Muž, který přečetl její jméno, byl Abú Dánún. Vypadal mladší, na bradě měl jemné vousy, mohl by skoro být její bratr. Snad v sobě nebude mít tolik krutosti.

Losování pokračovalo. Tlustoch si vytáhl mladou dívku vedle Najímy. Potom ale řekl ostatním něco arabsky, vyndal dvě nové stodolarovky a hodil je na stůl. Abú Dánún pokrčil rameny, peníze shrábl a podal mu svůj papírek.

Za pár minut už ji tlustoch strkal do svého černého landcruiseru a vezl si ji ulicemi Mosulu, města, které kdysi Najíma

chtěla navštívit, ale teď se stalo hlavním sídlem těch bestií, jež zaútočily na její vlast a unesly, spolu s tisíci dalších, ji a šest jejích sourozenců.

Zírala zatmavenými okny ven. Nějaký stařec seděl na vozíku a bičoval osla ve snaze přinutit ho k pohybu. Lidé nakupovali, ale všechny ženy, které byly venku, měly černý hidžáb. Ostatní lidé stále žili své všední životy. Bylo to zvláštní, skoro jako sledovat film.

Její věznitel se jmenoval Abdul Hasíb a byl to irácký mulláh. Tihle pobožní byli nejhorší.

„Není nic, co by mi neudělal,“ vzpomínala později Najíma. „Bití, sex, tahání za vlasy, sex. Všechno. Když jsem se bránila, donutil mě a zbil. Říkal mi: ‚Jsi moje *sabája*‘ — otrokyně.“

Pak už jsem tam prostě jen ležela a snažila se odpojit mysl od těla, jako by se to dělo někomu jinému, aby mi nemohl ukrást celou duši.

Měl dvě manželky a dceru, ale ty mi nijak nepomohly. Když jsem ho zrovna nemusela uspokojovat, dělala jsem všechny domácí práce. Jednou jsem myla nádobí a jedna z manželek přišla a donutila mě vzít si tabletu — nějaký druh Viagry. Taky mi dávaly antikoncepci.“

Jediná úleva přicházela jednou za deset dní, kdy mulláh jezdil do Sýrie na návštěvu další části chalífátu.

Asi tak za měsíc ji Abdul Hasíb prodal za 4 500 dolarů jinému Iráčanovi, Abú Ahláovi. Pěkně na tom vydělal. „Abú Ahlá řídil betonárku a měl dvě ženy a devět dětí. Dva z jeho synů bojovali na straně IS. Bylo to tam stejné, nutil mě mít s ním sex, ale pak mě odvezl do domu svého přítele Abú Sulejmana a prodal mě za osm tisíc dolarů. Abú Sulejman mě prodal Abú Daúdovi, ten si mě nechal týden a prodal mě Abú Fajsalovi, výrobci bomb v Mosulu. Ten mě znásilňoval dvacet dní a prodal mě Abú Badrovi.“

Nakonec Najíma prošla rukama dvanácti mužů. Vyjmenovává je jednoho za druhým, jejich krycím i pravým jménem,

zná dokonce i jména jejich dětí. Zapamatovala si je, protože byla rozhodnutá, že za to ti muži jednou zaplatí.

„Nejhorší bylo, jak nás prodávali, jako kdybychom byly kozy,“ řekla. „Chtěla jsem se zabít, zkusila jsem vyskočit z auta. Jindy jsem našla nějaké léky a všechny jsem je spolykala. Ale pak jsem se zase probudila. Měla jsem pocit, že mě ani smrt nechce.“

Píšu knihu o znásilňování za války. Je to nejlevnější zbraň, kterou člověk zná. Ničí rodiny a vesnice. Z mladých dívek dělá vyděděnkyně, které si přejí, aby jejich život skončil, přestože sotva začal. Plodí děti, které svým matkám každý den připomínají prožitou hrůzu a jež komunita často zavrhne jako „špatnou krev“. Ale v dějepisných knihách se o tom dočtete jenom málokdy.

Vždycky, když už si myslím, že už jsem slyšela to nejhorší, potkám někoho, jako je Najíma. V džínách, kostkované košili a černých teniskách, s bledým obličejem a oříškově hnědými vlasy staženými do culíku vypadala jako dospívající dívka, přestože jí bylo dvacet dva let. Do zajetí poprvé upadla jako osmnáctiletá. Seděly jsme na polštářích v jejím pečlivě uklizeném stanu v táboře Chánek poblíž města Dahúk na severu Iráku. Tábor tvořily dlouhé řady bílých stanů, které se staly provizorním domovem tisíců jezídů. Mluvily jsme mnoho hodin. Jakmile se Najíma rozpovídala, nechtěla přestat. A i když se občas zasmála — to když mi vyprávěla o drobných aktech pomsty, které se jí podařilo svým věznilům provést —, ani jednou se neusmála.

Než jsem odešla, ukázala mi svou pasovou fotku, zastrčenou pod pouzdrum mobilu. Byla na ní jako usmívající se školačka a šlo o Najíminu jedinou památku na dětství, kdy ještě neznala slovo znásilnění. „Potřebuju věřit, že jsem to pořád já,“ pověděla mi.

Možná je pro vás znásilnění něco, co se ve válkách stávalo vždycky a co jde ruku v ruce s rabováním. Jakmile muži zahájili první válku, páchali násilí na ženách, ať už za účelem ponížení nepřítele, pomsty, uspokojení svého chtíce, nebo prostě proto, že měli tu možnost — znásilnění je ve válce opravdu tak běžné, že někdy mluvíme o znásilňování měst, abychom popsali jejich bezohledné ničení.

K válečnému reportérství jsem se jako jedna z mála žen v jinak převážně mužském oboru dostala vlastně náhodou. Nezajímalo mě však střílení, ale to, co se děje za frontovými liniemi — jak se lidé snaží přežít, sehnat jídlo, ochránit své děti a jejich vzdělávání a postarat se o seniory, zatímco kolem zuří chaos.

Afghánská matka mi vyprávěla, jak vedla své děti horami, aby utekla před bombardováním, a k jídlu seškrabávala lišejník z kamenů. Matky v obléhané východní části Aleppa vyráběly dětem placky ze smažené mouky a nasbíraného listí a topily jim nábytkem nebo okenními rámy, zatímco bomby rozbíjely okolní ulice na šedý prach. Rohingské ženy nesly děti přes lesy a řeky do bezpečí poté, co myanmarští vojáci zmasakrovali jejich muže a vypálili jim chýše.

Jména těchto žen nenajdete v knihách o historii ani na válečných pomnících, které míváme na nádražích a v centrech měst, přitom jsou to skutečné hrdinky.

Čím déle tuhle práci dělám, tím víc mě to trápí. Nemyslím tím jen hrůzy, které jsem viděla; vadí mi, že často slyšíme jen polovinu skutečnosti, snad proto, že zprávy obvykle dávají dohromady muži. I dnes vyprávějí dějiny těchto událostí převážně muži. Muži, kteří píšou o mužích. Někdy také ženy, které píšou o mužích. Ženské hlasy až příliš často nikdo neposlouchá. V první fázi války v Iráku v roce 2003, která skončila svržením Saddáma Husajna, jsem byla mezi šesti zpravodaji pro *The Sunday Times*. Když jsem si pak přečetla všechny zprávy, mí tři kolegové a dvě kolegyně neuvedli ani jedno vyjádření irácké ženy. Jako by tam žádné nebyly.